

Rundskriv
Fra
Riksadvokaten
201301325-7
622

Rundskriv nr. 2/2013
Oslo, 29. oktober 2013

VITNEKONFRONTASJONER

I. INNLEDNING

Dette rundskriv erstatter riksadvokatens rundskriv 26. juni 1933, Del II – nr. 4/1933 og tilhørende vedlegg fra Kriminalpolitisen (1973), og supplerer påtaleinstruksen § 8-11 fjerde ledd.

Vitnekonfrontasjon benyttes for å undersøke om et vitne kan gjenkjenne en person etter utseende, bevegelser eller stemme. Slik konfrontasjon kan også benyttes til gjenkjennelse av gjenstander. Retningslinjene for vitnekonfrontasjon har som hovedformål å bidra til en mest mulig sikker identifisering av gjerningspersoner og gjenstander, og å redusere risikoen for feilaktig identifikasjon av uskyldige.

En vitnekonfrontasjon er en del av et politiavhør, og de vanlige regler om dette skal derfor følges om ikke annet er særskilt bestemt.

Rundskrivet inneholder de overordnede og grunnleggende krav til vitnekonfrontasjoner. Domstolene vil ved sin bevisvurdering formentlig legge betydelig vekt på om en konfrontasjon er gjennomført i tråd med reglene i rundskrivet. Også av den grunn er det viktig at reglene følges. Kripos har nylig utarbeidet en oppdatert veiledning som utfyller rundskrivet, og riksadvokaten forutsetter at denne følges. Veiledningen finnes på KO:DE.

II. SENTRALE BEGREPER OG PRINSIPPER FOR ADMINISTRERING AV VITNEKONFRONTASJON

Vitnekonfrontasjon benyttes her som fellesbetegnelse for *alle* former for konfrontasjoner: person-, foto-, video-, stemme- og gjenstandskonfrontasjon.

Ved en personkonfrontasjon plasseres mistenkte sammen med flere andre personer, heretter omtalt som *figuranter*. *Konfrontasjonsgruppe* inkluderer samtlige figuranter og den mistenkte.

Fotofremvisning benyttes der politiet ikke har konkrete mistenkte i saken. Vitnet vises bilder av personer politiet har foto av, jf. pkt VIII annet avsnitt, basert på vitnets beskrivelse av gjerningspersonen(e). *Fremvisningsgruppe* omfatter alle fotografiene vitnet får til fremvisning.

Blind administrering betegner en vitnekonfrontasjon der den som leder gjennomføringen av konfrontasjonen (administrator), ikke vet hvem politiet mistenker. Så vidt mulig skal denne fremgangsmåten følges. Reservasjonen "så vidt mulig" tar sikte på tilfeller der man ikke har tilgjengelig kvalifisert personell uten kunnskap om den som mistenkes, og det vil medføre ulempe å innhente administrator fra annet tjenestested.

Før konfrontasjonen starter ved blind administrering, gjøres vitnet kjent med at administrator ikke vet hvem den mistenkte er. Fremgangsmåten eliminerer ubevisst påvirkning. I tillegg gjøres vitnet før konfrontasjonen kjent med at gjerningspersonen kan være, men ikke nødvendigvis er, i konfrontasjonsgruppen, og at vitnet ikke er forpliktet til å peke ut noen.

Dersom det på grunn av personellmangel ikke er mulig å gjennomføre blind administrering, skal politiet søke å gjennomføre vitnekonfrontasjonen slik at risiko for ubevisst påvirkning av vitnet reduseres i størst mulig grad. For eksempel bør det sikres at bilder ved fotokonfrontasjon vises i tilfeldig rekkefølge, uten at administrator ser når det enkelte bilde vises, gjerne ved bruk av dataskjerm som kun er synlig for vitnet.

Direktekonfrontasjon betegner en vitnekonfrontasjon der mistenkte er den eneste personen som forevises vitnet. En slik konfrontasjon vil erfaringsmessig innebære en større risiko for uriktig identifisering. Slik konfrontasjon bør derfor ikke gjennomføres med mindre spesielle grunner taler for det. Unntaksvis kan det likevel være hensiktsmessig å undersøke om et vitne gjenkjenner en person der og da, for eksempel ved ferske spor eller dersom det er fare ved opphold. Et vitne som har medvirket under en direktekonfrontasjon, kan ikke senere ta del i vitnekonfrontasjon med samme mistenkte.

Fotokonfrontasjon er den metode som i dag benyttes i de fleste tilfeller. Etterforskningsledelsen må, etter en konkret vurdering, bestemme om fotokonfrontasjon eller personkonfrontasjon skal anvendes.

III. BEHANDLING AV VITNER OG INNHENTING AV SIGNALEMENT

Allerede på åstedet kan vitners hukommelse av en hendelse påvirkes, for eksempel i form av andre vitners forklaringer, eller gjennom ledende spørsmål fra politiet. På tilsvarende måte kan hukommelsen påvirkes på et senere tidspunkt, for eksempel av medias omtale. Følgelig er det av stor betydning at vitner som senere kan komme til å ta del i en vitnekonfrontasjon, behandles slik at faren for minneforstyrrelser minimeres.

Er det flere vitner til en hendelse, skal disse så langt det er mulig skilles og oppfordres til ikke å konferere seg imellom. Det fremgår av påtaleinstruksen § 8-11 at vitner skal avhøres enkeltvis. De hensyn som ligger bak denne regel, må så vidt mulig iakttas også ved et åsted. Åpne spørsmål gir mest pålitelig informasjon. Ledende og lukkede spørsmål bør unngås.

Vitner bør avhøres snarest mulig. Dersom dette ikke er gjennomførbart, bør vedkommende oppfordres til å nedtegne detaljerte opplysninger om hendelsen, gjerne ved å fylle ut skjema for Selvadministrert forklaring (SAF). Uansett om avhøret av vitnet foretas på åstedet, administreres av vedkommende selv, eller gjennomføres på tjenestested, er det viktig å dokumentere informasjon om omstendighetene rundt vitnets observasjoner, herunder avstander, lysforhold, hvor godt vitnet så gjerningspersonens ansikt, og hva vitnet festet seg ved, observasjonens varighet med mer.

Har vitnet fylt ut SAF-skjema, og etterforskningsledelsen vurderer det hensiktsmessig å gjennomføre en vitnekonfrontasjon, skal vitnet avhøres etter gjeldende regler på aktuelt tjenestested, før eller i tilknytning til gjennomføringen av konfrontasjonen. Er vitnet avhørt på

åstedet, og avhøret er tilstrekkelig detaljert og dokumentert, kan vitnet innkalles direkte til oppfølgingsavhør med vitnekonfrontasjon, eventuelt fotofremvisning dersom ingen er mistenkt i saken.

IV. FORBEREDELSE TIL VITNEKONFRONTASJON

Politiets etterforskningsledelse bestemmer hvilken konfrontasjonsform som egner seg best i den aktuelle saken.

Vitnekonfrontasjoner bør gjennomføres så raskt som mulig. Sakens karakter, vitnets beskrivelse av antatt gjerningsperson og omstendighetene omkring observasjonen vil danne grunnlaget for å vurdere om det er hensiktsmessig å gjennomføre en slik konfrontasjon. Dersom ingen er mistenkt i saken, må etterforskningsledelsen vurdere om vitnet skal innkalles til fotofremvisning. I vurderingen må inngå at en slik fremgangsmåte kan utelukke deltagelse ved en senere vitnekonfrontasjon, jf. pkt. VI, 12.

Dersom politiet har etterlyst en mistenkt person med bilde i media, er vitnekonfrontasjon som regel utelukket. Etterlysning med tegning utelukker ikke konfrontasjon, men tegningen må vedlegges saksdokumentene.

Dersom politiet vurderer personkonfrontasjon, jf. pkt. VII, for eksempel fordi vitnet har beskrevet særtrekk ved mistenktes bevegelser, skal sistnevnte spørres om han er villig til å medvirke i konfrontasjonen, hvilket er en nødvendig forutsetning for at den kan gjennomføres. Mistenkte skal gjøres kjent med fremgangsmåten og sine rettigheter.

Ved personkonfrontasjon skal mistenktes forsvarer varsles om konfrontasjonen, og gis anledning til å være tilstede. Videre må politiet sørge for at vitnet ikke kommer i kontakt med mistenkte eller figuranter før, under eller etter konfrontasjonen.

V. VALG AV FIGURANTER

Figurantene skal velges slik at mistenkte ikke skiller seg nevneverdig ut i konfrontasjonsgruppen. Ved utvelgelse av figuranter må det tas hensyn både til beskrivelsen vitnet har gitt, og til mistenktes utseende. Der hvor mistenkte ikke ligner vitnets beskrivelse i særlig grad, bør mistenktes utseende så langt det er mulig være styrende ved valg av figuranter.

Ved personkonfrontasjon skal konfrontasjonsgruppen normalt bestå av 10–12 personer, og minimum 7 dersom det er vanskelig å finne egnede figuranter. Ved foto- og videokonfrontasjon skal gruppen bestå av 10–12 personer.

VI. GJENNOMFØRING AV VITNEKONFRONTASJON

Nedenfor følger enkelte generelle retningslinjer som skal iakttas, uansett om politiet bestemmer seg for å gjennomføre person-, foto- eller videokonfrontasjon. Enkelte særregler for de ulike konfrontasjonsformene og fotofremvisning fremgår av punkt VII flg.

1. Det skal kun benyttes én mistenkt per konfrontasjonsgruppe.
2. Etterforskningsledelsen skal forsikre seg om at mistenkte ikke skiller seg nevneverdig ut, ei heller ved klesdrakt.
3. Vitnekonfrontasjon skal gjennomføres og dokumenteres i tråd med gjeldende regler og retningslinjer for politiavhør, og det skal fremgå hvem som leder konfrontasjonen (administrator).
4. Vitner skal på forhånd informeres om hvorledes vitnekonfrontasjonen vil bli gjennomført, men ikke om hvor mange personer som inngår i konfrontasjonsgruppen.
5. Den som fra politiets side administrerer vitnekonfrontasjonen skal, så vidt mulig, ikke vite hvem den mistenkte er, jf. pkt II. Vitnet skal underrettes om at administrator ikke vet hvem den mistenkte er.
6. Dersom «blind administrering» ikke lar seg gjennomføre, opplyser vedkommende intet om sin kjennskap til mistenkte. Det må heller ikke ved kroppsspråk eller på annen måte fremkomme noe som et vitne kan oppfatte som et «signal» i den ene eller andre retning.
7. Vitnet skal informeres om at gjerningspersonen kan være, men ikke nødvendigvis er, blant personene i konfrontasjonsgruppen. Videre må det klargjøres at vitnet ikke er forpliktet til å peke ut noen, at etterforskningen vil fortsette uansett resultat og at vitnet kan ta den tiden det er behov for.
8. Personene i konfrontasjonsgruppen skal presenteres sekvensielt, slik at vitnet får se én og én person. Vitnet må – så langt det er mulig – ta stilling til om vedkommende som vises er rett person, før det får se den neste i gruppen. (Hvis vitnet er under 16 år, bør man normalt nytte simultan fremvisning, se punkt IX.)

Dersom vitnet peker ut en person som gjerningsperson, skal det straks, og før den neste i gruppen vises, spørres om hvor sikker vitnet er.

Vitnet skal uansett se de resterende personer i konfrontasjonsgruppen og gjøre sine vurderinger.

9. Etter at vitnet har sett alle personene og eventuelt har utpekt én, skal det spørres om vitnet kan si hva det var som gjorde at vedkommende ble gjenkjent. Ledende spørsmål skal unngås.
10. Dersom vitnet peker ut en person, skal politiet uansett ikke gi tilbakemelding til vitnet om resultatet under selve konfrontasjonen, uaktet om det er mistenkte som er utpekt.

11. Dersom vitnet gir uttrykk for usikkerhet og ber om å få se én eller flere personer på nytt, skal dette fremgå av rapporten. Individuell visning av aktuelle personer bør ikke tillates, men vitnet kan på forespørsel gis anledning til å se hele gruppen på nytt, på samme måte, og i samme rekkefølge.
12. Gjentatte vitnekonfrontasjoner, der samme mistenkte eksponeres for det samme vitnet flere ganger utover det som fremgår av pkt. 11, skal ikke forekomme.

VII. SÆRREGLER FOR PERSONKONFRONTASJON

Mistenkte skal spørres om han har noen bemerkninger til figurantene før vitnet gjør sine observasjoner. Svaret skal fremgå av rapporten.

Mistenkte skal gis anledning til å bestemme sin plassering i konfrontasjonsgruppen.

Tilstedeværende skal ikke påvirke vitnet, jf. også pkt. VI, 6 siste setning.

VIII. SÆRREGLER FOR FOTO- OG VIDEOKONFRONTASJON

Ved foto- og videokonfrontasjon skal bildene i utgangspunktet være av samme kvalitet: samme type, farge eller sort hvitt, samme størrelse og bakgrunn. Dersom det ikke er mulig å finne bilder av samme kvalitet, må man sørge for at ingen av bildene skiller seg vesentlig ut. Tekst eller annen informasjon på bildene skal fjernes.

Alle bilder politiet har tilgang til, og hvor regler om taushetsplikt eller personvern ikke er til hinder for bruk, kan benyttes til en foto- eller videokonfrontasjon. Så vidt mulig benyttes foto fra politiets fotoregister. Også passbilder kan benyttes i saker som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder, jf. passloven § 8a første ledd bokstav c.

IX. SÆRREGLER FOR VITNEKONFRONTASJON MED BARN

Vitnekonfrontasjon med barn skal skje etter reglene for avhør av barn under 16 år, og man bør benytte foto- eller videokonfrontasjon.

Personkonfrontasjon med barn under 16 år bør unngås, idet denne konfrontasjonsformen kan oppleves som spesielt belastende for barn. Ved valg av konfrontasjonsform hensyntas barnets alder og utvikling. Normalt skal politiet benytte simultan fremvisning (alle bildene/personene vises samtidig), idet slik fremgangsmåte gir det mest pålitelige resultat ved vitnekonfrontasjoner med barn.

X. STEMMEKONFRONTASJON

Ved stemmekonfrontasjon bør man søke bistand fra en fonetiker/ekspert til å plukke ut egnede stemmer for sammenligning. Stemmene skal velges slik at de skiller seg minst mulig ut fra mistenktes stemme. Det skal benyttes 8–10 sammenligningsstemmer.

Ved stemmekonfrontasjoner skal opptak av spontan tale ikke benyttes. Politiavhør skal eksempelvis ikke brukes. Om spontan tale, se nærmere veiledningen fra Kripas.

XI. GJENSTANDSKONFRONTASJON

Ved gjenstandskonfrontasjon gjelder de samme regler som ved foto- og videokonfrontasjon.

Gjenstanden som konfrontasjonen søker å identifisere, må ikke skille seg nevneverdig ut fra de gjenstandene den skal sammenlignes med. Gjenstandene bør være av samme slag og type. Det skal, hvis mulig, benyttes 8–12 sammenligningsgjenstander.

XII. FOTOFREMVISNING

Vitnet skal som nevnt ovenfor informeres om hvorledes fotofremvisningen vil bli gjennomført, og om at gjerningspersonen kan være, men ikke nødvendigvis er, blant personene i gruppen.

Det skal kun finnes ett foto av hver person i fremvisningsgruppen. Disse velges ut etter reglene i punkt VIII med bakgrunn i vitnets beskrivelse av gjerningsperson. Bilder av såkalte moduskandidater kan inkluderes når disse ikke avviker i særlig grad fra vitnets beskrivelse.

Fremvisningen skal dokumenteres. Ved fremvisning av et større antall foto skal det utarbeides en nummerert oversikt over de foto vitnet har sett gjennom. Dette gjøres for å unngå at vitnet senere blir konfrontert med foto eller person det tidligere har sett ved fotofremvisningen. Oversikten oppbevares som et arbeidsdokument hos politiet.

Dersom et vitne har festet seg ved ett eller flere foto, må disse kunne identifiseres.

XIII. DOKUMENTASJON

Den som har foretatt utvelgelsen av figuranter ved personkonfrontasjon, eller foto ved fotokonfrontasjon, skal skrive rapport om utvelgelsen.

Rapport skal skrives etter reglene for avhør i påtaleinstruksen § 8-14. Denne skal inkludere en fotoillustrasjon som viser rekkefølgen konfrontasjonsgruppen ble presentert i. Ved personkonfrontasjoner skal det tas foto av alle figurantene og mistenkte i angitt rekkefølge. Personopplysninger skal ikke fremkomme av selve fotoillustrasjonen. Rapporten skal inkludere informasjon som, sammenholdt med rapport om utvelgelse av figuranter, sikrer entydig identifikasjon av personer som var med i person- eller fotokonfrontasjonen. (For så vidt gjelder dokumentasjon ved fotofremvisning se pkt. XII.)

Så langt det er mulig bør vitnekonfrontasjoner også sikres med videoopptak og minimum lydopptak. Riksadvokatens retningslinjer av 2009 må iakttas.

Før konfrontasjonen formelt avsluttes, skal den mistenkte og eventuell tilstedeværende forsvarer spørres om de har innvendinger til måten den er gjennomført på. Svaret skal fremgå av rapporten.

Tor-Aksel Busch

Anstein Gjengedal
seniorrådgiver